

STRUČNÝ KOMENTÁŘ

Šetření *Životní podmínky* každoročně přináší údaje týkající se sociální a ekonomické situace českých domácností. Informuje o změnách v jejich struktuře, o výši a skladbě jejich příjmů a o vývoji podílu populace ohrožené chudobou a sociálním vyloučením. Výsledky šetření *Životní podmínky 2013* odráží stav v roce 2012 a v době dotazování, tj. na jaře 2013.

Přestože nominální příjmy domácností za rok 2012 mírně vzrostly, reálně zaznamenaly dalším rokem mírný propad. V souvislosti se změnami v daňovém systému, které příznivě ovlivnily příjmy pracujících, poklesla diferenciací příjmů, v důsledku čehož se snížila míra ohrožení příjmovou chudobou. V první řadě to bylo zrušení tzv. „povodňové daně“ (uplatňované v předchozím roce formou snížení slevy na poplatníka o 100 Kč měsíčně). Zároveň se zvýšilo daňové zvýhodnění na vyživované děti, a to měsíčně o 150 Kč na dítě, resp. o 300 Kč na dítě, které je držitelem průkazu ZTP/P. Důsledkem těchto změn se snížila daňová zátěž pracujících osob.

Průměrný čistý peněžní příjem domácnosti v přepočtu na osobu v roce 2012 činil 149,7 tis. Kč. Z hlediska postavení osoby v čele domácnosti se zvýšily příjmy všem skupinám, s výjimkou domácností nezaměstnaných. Čisté roční příjmy domácností zaměstnanců s vyšším vzděláním činily v roce 2012 176,5 tis. Kč, tedy přibližně stejně jako v předchozím roce. Významně jim přitom pomohly výše zmíněné změny ve slevách na dani, bez nichž by jejich čisté příjmy zaznamenaly podobný propad, který se odrazil na jejich příjmech hrubých, které klesly z 219,6 tis. Kč na 218,5 tis. Kč. Obrat v několikaletém trendu poklesu naopak zaznamenaly příjmy domácností samostatně činných, které meziročně vzrostly poprvé od roku 2008, kdy důsledkem hospodářské krize začaly klesat. V roce 2012 se jejich čisté roční příjmy v průměru zvýšily na 162,4 tis. Kč, čímž se dostaly zhruba na úroveň z roku 2009. I jim pomohly daňové změny, díky nimž jejich čistý příjem rostl rychleji než příjem hrubý. Růst zaznamenaly také příjmy domácností zaměstnanců s nižším vzděláním, které v průměru dosáhly 130,3 tis. Kč čistého na osobu za rok, tedy o 2,0 % více než v předchozím roce. Podobně rostly i průměrné čisté roční příjmy domácností nepracujících důchodců, které v roce 2012 činily 138,3 tis. Kč.

Uvedený vývoj výše příjmů jednotlivých skupin domácností znamenal pokles příjmové diferenciací jak uvnitř skupiny zaměstnanců, v níž se zvyšovaly příjmy domácnostem zaměstnanců s nižším vzděláním a zároveň nárůst příjmů domácností zaměstnanců s vyšším vzděláním byl prakticky zanedbatelný, tak i celkové snížení variability příjmů. Poklesly všechny sledované míry variability – decilový poměr, variační koeficient, Gini koeficient i koeficienty příjmové nerovnosti porovnávající příjmy deseti (respektive dvaceti) procent domácností s nejvyššími příjmy a deseti (respektive dvaceti) procent domácností s nejnižšími příjmy. Domácnosti „střední třídy“ si z příjmového hlediska ani nepohoršily, ani nepolepšily, růst jejich příjmů byl pomalejší než u domácností „nízkopříjmových“. V souvislosti se zvýšením slev na dani rostly příjmy také skupinám domácností, které patří mezi nejvíce ohrožené chudobou, což ve spojitosti se snížením příjmové diferenciací znamenalo pokles počtu osob ohrožených chudobou jak v těchto skupinách domácností, tak i v celkové populaci.

Počet osob žijících v domácnostech s příjmem pod hranicí chudoby poklesl v roce 2013 v ČR na 885,9 tis., tedy 8,6 % všech osob bydlících v bytech. Při interpretaci indikátoru míry chudoby je třeba vzít v potaz to, že vzhledem k metodice jeho výpočtu odráží ponejvíce diferenciací příjmů (která se v roce 2012, za něž jsou zjišťovány příjmy, snížila), nikoliv to, jak se lidé reálně mají. Míra ohrožení příjmovou chudobou se počítá jako podíl osob žijících v domácnostech, jejichž příjem je nižší než stanovená hranice chudoby. Ta se nejčastěji stanovuje jako 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu domácnosti, což pro rok 2013 znamenalo 116 093 Kč. Zatímco míra chudoby oproti předchozímu roku poklesla,

podíl domácností hospodařících s příjmy pod životním minimem se zvýšil na 4,2 %, tj. o 0,5 p. b. oproti roku 2011. Tento nárůst souvisí zejména se změnou stanovených částek životního minima, které se v roce 2012 zvýšily (z 3 126 Kč na jednotlivce v roce 2011 na 3 410 Kč v roce 2012). Z tohoto důvodu, a také díky poklesu výše průměrných příjmů, vzrostl podíl domácností s příjmy pod hranicí životního minima nejvýznamněji u nezaměstnaných, a to o 9,7 p. b. na 48,4 %.

Výdaje domácností na bydlení podobně jako v předchozím roce rostly meziročně rychleji než jejich příjmy, zhruba o 3,7 %, což v průměru představovalo 2 374 Kč na domácnost za rok. Tento vývoj způsobil, že podíl příjmů, které na bydlení domácnosti vynakládaly, se meziročně mírně zvýšil, a to na 18,6 % (pomalejší růst než v předchozím roce). Finanční situace domácností se ovšem oproti roku 2012 výrazně nezhoršila, naopak v některých ukazatelích je patrné zlepšení. Tento vývoj pravděpodobně souvisí s růstem příjmů, zejména ve skupině domácností samostatně činných. Podíl domácností vnímajících náklady na bydlení jako velkou zátěž zůstal zhruba na úrovni roku 2012, a to 28,7 %. Podíl domácností vycházejících s příjmy obtížně nebo velmi obtížně mírně vzrostl na 32,2 % (tj. o 0,8 p. b.), což znamená pětikrát menší nárůst než mezi roky 2011 a 2012. Podíl domácností, které si nemohly dovolit zaplatit neočekávaný výdaj ve výši 9 400 Kč, dokonce mírně poklesl, a to ze 44,0 % v roce 2012 na 43,2 % v roce 2013. Stejně tak poklesl podíl domácností, které si nemohly dovolit alespoň týdenní dovolenou pro všechny členy domácnosti (ze 43,8 % v roce 2012 na 39,8 % v roce 2013).

Celková míra materiální deprivace vyjadřující podíl osob, které trpí určitým materiálním nedostatkem, tzn., že si nemohou dovolit některé věci, služby či požitky, oproti předcházejícímu roku poklesla. Podíl osob žijících v domácnostech, které postrádaly nejméně 3 položky z 9 sledovaných, se oproti předchozímu roku snížil z 16,8 % na 15,9 %, podíl těch, kterým chyběly 4 a více položek, činil 6,6 %, podobně jako v roce 2012.